

CHRONIQUES STRASBOURGEOISES

Juni – oktober 2025

Lucas Dikker & Ayla Yayla *

Samenvatting | Wie aan Straatsburg en de mensenrechten denkt, denkt aan de jurisprudentie van het EHRM. Er gebeurt echter meer mensenrechtelijks in Straatsburg. In deze kroniek wordt verslag gedaan van activiteiten, beslissingen, aanbevelingen en standpunten van alle andere organen die zich binnen het raamwerk van de Raad van Europa bezighouden met mensenrechtenkwesities.

DOI | 10.54195/NTM.24931

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0

Introductie

De afgelopen tijd is er bij de Raad van Europa veel aandacht geweest voor democratie. In het licht van de open brief die eerder dit jaar door negen lidstaten werd gepubliceerd is dat een goede ontwikkeling. In deze op initiatief van Denemarken en Italië gepubliceerde brief werd kritiek geuit op de manier waarop het EVRM door het EHRM wordt geïnterpreteerd; het EHRM zou bijvoorbeeld de ruimte om op nationaal niveau beslissingen te nemen te veel beperken. Critici toonden al aan dat de brief een antirechtstatelijk en antidemocratisch karakter heeft.¹ De Secretaris Generaal van de Raad van Europa, Alain Berset, liet ook optekenen dat niet de bedoeling is om het EHRM te politiseren.² Andere actoren binnen de Raad van Europa vroegen de afgelopen tijd ook veel aandacht voor (bedreiging voor de) democratie. Zo waarschuwde Theodoros Rousopoulos, de voorzitter van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (PACE), dat 'de serieuze politicus terrein verliest aan de populist'. Hij waarschuwt voor een bedreiging van de politiek door de opkomst van sociale media, AI en de productie van nep-nieuws.³ De Secretaris Generaal van de Raad van Europa, Alain Berset, stond in het kader van

■ Mr. L.P Dikkers is junior docent en promovendus bij de Radboud Universiteit. Mr. A. Yayla is docent publiekrecht bij de Hogeschool Leiden.

1 De brief is beschikbaar via: https://www.governo.it/sites/governo.it/files/Lettera_aperta_22052025.pdf. In enkele blogs werd kritisch gereageerd. Zie bijv. Antoine Buyse & Jasper Krommendijk, "Moderniseren" van mensenrechten als schadelijke aanval op de rechtsstaat, *Nederland Rechtsstaat* 16 juni 2025, beschikbaar via: <https://www.nederlandrechtsstaat.nl/moderniseren-van-mensenrechten-als-schadelijke-aanval-op-de-rechtsstaat/>; Silvia Steininger, 'What Are Human Rights For? – On the May 2025 Danish-Italian Public Letter to the ECtHR', *Verfassungsblog* 2 juni 2025, beschikbaar via: <https://verfassungsblog.de/letter-human-rights-european-court-migration/>. In de Chronique Strasbourgeoises in NTM 50-3 werd de reactie van Alain Berset, Secretaris Generaal van de Raad van Europa, kort besproken.

2 Council of Europe, 'Alain Berset on the joint letter challenging the European Court of Human Rights', 24 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/alain-beret-on-the-joint-letter-challenging-the-european-court-of-human-rights?p1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D18.

3 Council of Europe, 'The serious politician is losing ground to the populist' warns Parliamentary Assembly President', 31 juli 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/the-serious-politician-is-losing-ground-to-the-populist-warns-parliamentary-assembly-president?p1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D6.

de 'No Hate Speech Week' stil bij hoe *hate speech* de democratie aantast. Volgens Berset is *hate speech* een grote bedreiging die versterkt wordt door de massale productie van haat in het digitale tijdperk.⁴

De Europaprijs, die de PACE jaarlijks uitreikt aan een stad die actief het 'Europese ideaal' promoot, werd aan Gaziantep in Turkije uitgereikt. Tijdens de officiële uitreiking werd onder meer benoemd hoe de stad een half miljoen Syrische vluchtelingen heeft verwelkomd, twee aardbevingen heeft doorstaan, en vooroploopt in de ecologische transitie.⁵ De prijs vierde bovendien haar zeventigste verjaardag en ter ere daarvan vond een conferentie plaats over de vraag hoe steden aan Europese en democratische waarden kunnen bijdragen. De Vicepresident van het Congres van lokale en regionale overheden, Konstantinos Koukas, zei dat de Europaprijs ons eraan herinnert dat de democratie niet alleen over grote politieke vraagstukken gaat, maar ook over lokale gemeenschappen en de keuzes die lokale overheden en burgers maken.⁶ Bij een andere conferentie, getiteld 'Social rights: Building Social Justice and Democratic Stability', werd uitgebreid stilgestaan bij de relatie tussen sociale rechten en democratie.⁷ Gianluca Esposito, de algemeen directeur mensenrechten en rechtsstaat van de Raad van Europa, zei in zijn inleidende opmerkingen: 'it is indisputable that social justice strengthens the very fabric of democracy'. Wij hadden het zelf niet beter kunnen verwoorden. In deze kroniek staan we nader stil bij de 'No Hate Speech Week' en gaan in op de recentste ontwikkelingen in het conflict tussen Oekraïne en Rusland, de stellingname van de Raad van Europa met betrekking tot de genocide in Gaza, enkele ontwikkelingen met betrekking tot kinderrechten en de recentelijk verschenen jaarrapporten van verschillende gremia binnen de Raad van Europa.

Ontwikkelingen met betrekking tot Rusland en Oekraïne

De PACE had aandacht voor de uitspraak van het EHRM in de zaak die door Oekraïne en Nederland tegen Rusland aanhangig was gemaakt. Het EHRM stelde onder andere een patroon vast van door Rusland gepleegde ernstige mensenrechtenschendingen in Oekraïne. In dezelfde uitspraak stelde het EHRM vast dat Rusland verantwoordelijk is voor het neerhalen van vlucht MH-17; Rusland heeft daarmee het recht op leven van de inzittenden geschonden.⁸ Theodoros Rousopoulos herdacht de slachtoffers van de Russische misdaden, en gaf aan dat de PACE zich zou blijven inzetten om Rusland verantwoordelijk te houden voor zijn schendingen van mensen-

4 Council of Europe, "'Hate speech is a challenge to democracy itself' – Council of Europe Secretary General opens No Hate Speech Week in Strasbourg", 18 juni 2025, beschikbaar via https://www.coe.int/en/web/portal/-/hate-speech-is-a-challenge-to-democracy-itself-council-of-europe-secretary-general-opens-no-hate-speech-week-in-strasbourg?p1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D13.

5 Parliamentary Assembly, 'Gaziantep receives the 2025 Europe Prize from PACE', 13 oktober 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/10063/gaziantep-receives-the-2025-europe-prize-from-pace>.

6 Congress of Local and Regional Authorities, 'Congress at Europe Prize conference: cities are powerful actors in the defence of democracy', 6 juni 2025, beschikbaar via: <https://www.coe.int/en/web/congress/-/congress-at-europe-prize-conference-cities-are-powerful-actors-in-the-defence-of-democracy>.

7 Council of Europe, 'Social rights are foundational to sustainable democracy, concludes Council of Europe/EESC event in Brussels', 5 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/social-rights-are-foundational-to-sustainable-democracy-concludes-council-of-europe/eesc-event-in-brussels-1?p1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D15.

8 EHRM 9 juli 2025, 8019/16, 43800/14, 28525/20 en 11055/22 (Oekraïne en Nederland/Rusland).

rechten en internationaal recht.⁹ Enkele maanden eerder werden tussen Rusland en Oekraïne gevangenen uitgewisseld; Rousopoulos hoopt dat dit helpt om een wapenstilstand te bewerkstelligen. Oekraïense krijgsgevangenen worden door Rusland blootgesteld aan onmenselijke behandeling, zo werd in de PACE gesteld. Onderhandelingen om gevangenen vrij te laten moeten daarom een prioriteit zijn.¹⁰ Rousopolous merkte daarnaast op dat voortdurende Russische drone-aanvallen op Kiev verdere diplomatie in de weg staan.¹¹ Een dag later liet hij optekenen dat de Russische agressie tegen Oekraïne een morele crisis is.¹²

Mede in dat licht is het interessant dat de Raad van Europa en Oekraïne samenwerken om een Speciaal tribunaal voor agressie tegen Oekraïne op te richten. Zelensky was op uitnodiging van Alain Berset op 25 juni op bezoek in Straatsburg.¹³ Zij tekenden daar een akkoord om bovengenoemd tribunaal op te richten.¹⁴ Kort daarna bedankte Zelensky de PACE voor haar leiderschap in haar optreden tegen Russische agressie. Zelensky merkte op dat het idee voor het tribunaal in de Assemblee was ontstaan en dat het mede daardoor steun van Europa en andere landen vergaart.¹⁵ In een conferentie in Kiev waar ook vertegenwoordigers van de Raad van Europa aanwezig waren bleek ook dat de Europese steun voor Oekraïne ongekend hoog is.¹⁶ Begin september schond Rusland het luchtruim van Polen. Het Comité van politieke aangelegenheden en democratie van de PACE trok op basis daarvan de conclusie dat Rusland niet serieus is over vrede en diplomatie, en veroordeelde de verdere escalatie van het conflict tussen Oekraïne en Rusland.¹⁷

9 Parliamentary Assembly, 'PACE President welcomes a historic ECHR judgment in the case of Ukraine and the Netherlands v. Russia', 9 juli 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/9969>.

10 Parliamentary Assembly, 'Ukraine: PACE calls on states to support political negotiations for the release and repatriation of prisoners of war', 24 juni 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/9944>.

11 Parliamentary Assembly, 'PACE President welcomes prisoner exchange between Russia and Ukraine', 25 mei 2025, beschikbaar via <https://pace.coe.int/en/news/9910/pace-president-welcomes-prisoner-exchange-between-russia-and-ukraine>.

12 Parliamentary Assembly, "'Russia's war of aggression against Ukraine is not just a geopolitical crisis, it's a moral one" PACE President says in Chania', 26 mei 2025, beschikbaar via <https://pace.coe.int/en/news/9911>.

13 Council of Europe, 'President Zelenskyy to make first visit to Council of Europe in Strasbourg amid escalating war in Ukraine', 23 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/president-zelenskyy-to-make-first-visit-to-council-of-europe-in-strasbourg-amid-escalating-war-in-ukraine-1?p_l_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D11.

14 Council of Europe, 'President Volodymyr Zelenskyy and Secretary General of the Council of Europe Alain Berset to sign agreement on a Special Tribunal for the Crime of Aggression Against Ukraine in Strasbourg', 24 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/president-zelenskyy-and-council-of-europe-secretary-general-beret-to-sign-agreement-on-special-tribunal-for-aggression-against-ukraine?p_l_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D10.

15 Council of Europe, 'President Zelenskyy hails Europe's commitment to justice in an address to Parliamentary Assembly as aggression tribunal is signed', 25 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/president-zelenskyy-hails-europe-s-commitment-to-justice-in-an-address-to-pace-as-aggression-tribunal-is-signed-into-existence?p_l_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D10.

16 Council of Europe, 'Council of Europe support for Ukraine has reached an unprecedented scale, say participants of Kyiv meeting', 20 mei 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/the-council-of-europe-s-support-for-ukraine-has-reached-an-unprecedented-scale-say-participants-of-meeting-in-kyiv-on-co-operation-programmes?p_l_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D19.

17 Parliamentary Assembly, 'PACE committee condemns "unacceptable and intentional" violation of Polish airspace', 10 september 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/10000>.

Jaarrapporten

De afgelopen zomer zijn er weer allerlei rapporten verschenen binnen de Raad van Europa. Veel van de inzichten die daaruit voortvloeien zijn ook relevant voor de Nederlandse context. De Groep van deskundigen inzake actie tegen mensenhandel (GRETA), die toeziet op de naleving van het Verdrag van de Raad van Europa ter bestrijding van mensenhandel, heeft haar veertiende algemene rapport gepubliceerd.¹⁸ Dit rapport betreft het jaar 2024. GRETA benoemt enkele overkoepelende problemen. Zo worden kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel vaak verkeerd geïdentificeerd, behandeld als misdadiger of zelfs gestraft. De mensenhandel ten behoeve van arbeidsuitbuiting neemt gestaag toe. GRETA roept daarom op om arbeidsinspecties en de sociale rechten van arbeidsmigranten te verbeteren. Mensenhandelaars maken verder steeds vaker gebruik van online middelen, wat nieuwe uitdagingen oplevert ten aanzien van het herkennen, onderzoeken en vervolgen van mensenhandel.¹⁹ GRETA roept politici daarom op zich sterker in te zetten tegen mensenhandel.²⁰

Het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR) roept in zijn jaarrapport op tot betere bescherming van sociale rechten tegen de achtergrond van de rap stijgende kosten van levensonderhoud in Europa. Dit rapport is onder meer relevant in het licht van de huidige discussie over toetsing aan sociale rechten in Nederland. De ‘contourennota constitutionele toetsing’ van het inmiddels demissionaire kabinet Schoof stelt op basis van enkele achterhaalde argumenten voor om constitutionele toetsing aan sociale rechten niet mogelijk te maken.²¹ Meer specifiek roept het ECSR de verdragsstaten op om te verzekeren dat het minimumloon hoog genoeg is; om een prijslimiet op basisvoedingsmiddelen in te voeren; om toegang tot energie te verzekeren; om de betaalbaarheid van huisvesting te verzekeren en dakloosheid te adresseren en om uitkeringen met de inflatie mee te laten stijgen. Het rapport benoemt ook dat de samenwerking van de Raad van Europa met de EU van belang is om sociale rechten te verzekeren.²² Een voorbeeld van dergelijke samenwerking: de Raad van Europa en het Europees Economisch en Sociaal Comité (een comité dat advies geeft aan de EU), organiseerden recentelijk het evenement ‘Social Rights: Building Social Justice and Democratic Stability’. Deelnemers aan dat evenement

18 GRETA 14th General report, juni 2025, beschikbaar via: <https://rm.coe.int/14th-general-report-of-greta-prems-067125-gbr-2578-14th-general-report/1680b638e3>.

19 Council of Europe, ‘Human trafficking: Council of Europe experts call for stronger political commitment in the face of growing threats’, 6 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/human-trafficking-council-of-europe-experts-call-for-stronger-political-commitment-in-the-face-of-growing-threats?p1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D15.

20 Council of Europe Media department, ‘Human trafficking: Council of Europe experts call for stronger political commitment in the face of growing threats’, 6 juni 2025, beschikbaar via: https://search.coe.int/directorate_of_communications?i=0900001680b646c4.

21 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ‘Contourennota constitutionele toetsing’, 21 februari 2025, beschikbaar via: <https://open.overheid.nl/documenten/891c2d31-8b45-427d-a62e-44091471f201/file>. Toetsing aan sociale rechten zou volgens de contourennota niet wenselijk zijn gelet op de vaagheid van sociale rechten en het risico op het politiseren van de rechtspraak.

22 European Committee of Social Rights activity report 2024, september 2025, p. 11 en 44, beschikbaar via: <https://rm.coe.int/prems-055525-gbr-2005-rapport-social-rights-txt-16x24-final/4880284eed>.

concludeerden dat sociale rechten ‘democratie tastbare betekenis’ geeft; een conclusie die naadloos aansluit bij het jaarrapport van het ECSR.²³

Het ECSR kan sociale rechten in concrete gevallen toetsen in haar collectieve klachtenprocedure. Het ECSR publiceerde in 2024 acht beslissingen. Eén daarvan betrof Nederland. De Confederatie van Europese vakbonden, Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) en Christelijk Nationale Vakverbond (CNV) hadden op 12 juli 2021 een klacht ingediend over beperkingen op collectieve actie in Nederland. Volgens hen zijn deze beperkingen te stringent, en daarmee in strijd met artikel 6 lid 4 van het Europees Sociaal Handvest. Het ECSR ging daarin niet mee en stelde geen schending vast.²⁴

Uit het jaarrapport van de groep van staten tegen corruptie (GRECO) blijkt bezorgdheid over de bedreiging van rechterlijke onafhankelijkheid in enkele lidstaten. GRECO roept daarom op om de machtenscheiding in deze lidstaten te versterken. Meer in het bijzonder keek GRECO naar de implementatie van zijn aanbevelingen van de vijfde evaluatieronde. In het algemeen was de implementatie in deze ronde onvoldoende; in veel gevallen is ruim de helft van de aanbevelingen (nog) niet opgevolgd.²⁵ Ook Nederland werd op de vingers getikt. In 2018 ontving Nederland zestien aanbevelingen van GRECO. Daarvan zijn zeven naar tevredenheid en acht slechts ten dele opgevolgd. GRECO vindt dat onvoldoende en dat Nederland ingrijpende maatregelen door moet voeren.²⁶ Nederland heeft, bijvoorbeeld, geen beleid over belangenverstrengeling dat op alle hoogwaardigheidsbekleders van toepassing is. Ook moet Nederland een beter systeem vervaardigen om giften aan politici en financiële belangen van politici te registreren.²⁷

Zorgen binnen Raad van Europa over mensenrechtensituatie in Gaza

Binnen de PACE hebben rapporteurs en de mensenrechtencommissaris scherpe kritiek geuit op de mensenrechtensituatie in Gaza en schendingen van het internationaal (humanitair) recht. Rapporteur Saskia Kluit waarschuwde voor de desastreuze gevolgen van de op 2 maart 2025 ingestelde blokkade van essentiële hulpgoederen door Israël, in combinatie met aanhoudende militaire aanvallen. Vooral kinderen worden zwaar getroffen: zij lijden honger en er is een gebrek aan schoon water, medische zorg en veilige opvang – een directe schending van hun recht op leven. Volgens Kluit is de bevolking opgesloten in een steeds kleiner wordend gebied zonder

23 Council of Europe, ‘Social rights are foundational to sustainable democracy, concludes Council of Europe/EESC event in Brussels’, 5 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/social-rights-are-foundational-to-sustainable-democracy-concludes-council-of-europe/eesc-event-in-brussels-1?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D15.

24 ECSR 5 juni 2024, klachtnr. 201/2021 (ETUC, FNV en CNV/Nederland).

25 GRECO en CoE, ‘GRECO 24th general activity report (2024)’, maart 2025, beschikbaar via: <https://rm.coe.int/general-activity-report-greco-2024-045825-gbr-web-final-1-/1680b631a0>.

26 GRECO en CoE, ‘GREVIO, vijfde evaluatierapport, addendum met betrekking tot Nederland’, 4 juli 2025, beschikbaar via: <https://rm.coe.int/grecorc5-2025-9-final-eng-add-to-the-2nd-compliance-report-netherlands/1680b69223>, p. 14.

27 Council of Europe, ‘GRECO: Netherlands makes progress in government anti-corruption measures but more reforms still needed’, 7 juli 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/greco-netherlands-makes-progress-in-government-anti-corruption-measures-but-more-reforms-still-needed?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D8.

toegang tot bescherming of evacuatie. De zogenoemde ‘veiligheidszones’ bieden in de praktijk geen veiligheid. Pogingen om de bevolking uit Gaza te verwijderen, ondermijnen het fundamentele recht van Palestijnse kinderen op een toekomst in hun eigen thuisland. Kluit stelt dat het Israëlsche beleid strijdig is met het internationaal humanitair recht, dat onder meer vereist dat humanitaire hulp onvoorwaardelijk en onbelemmerd wordt toegelaten. De beperkte toelating van goederen bereikt bovendien niet de meest kwetsbaren en dit wijst, mede in combinatie met uitspraken van Israëlsche regeringsleden, volgens haar op risico’s van etnische zuivering en zelfs genocide. Kluit riep Israël op uitvoering te geven aan PACE-resolutie 2582 (2025),²⁸ waarin wordt geëist dat de rechten van de burgerbevolking worden gerespecteerd, dat hulporganisaties vrije toegang krijgen en dat kwetsbare groepen extra ondersteuning ontvangen. Ook deed ze een dringende oproep aan de internationale gemeenschap om het internationaal recht actief te handhaven en een staakt-het-vuren af te dwingen.²⁹

Ook rapporteur Dora Bakoyannis uitte forse kritiek. Zij wees op een zorgwekkende verschuiving in de doelen van het Israëlsche beleid: van de terugkeer van gijzelaars en het bestrijden van Hamas, naar de annexatie van Gaza en gedwongen verdrijving van de bevolking. Zulke doelstellingen zijn niet alleen juridisch onhoudbaar, maar versterken volgens haar het extremistische narratief van Hamas en ondermijnen Israëls internationale positie. Bakoyannis benadrukte dat het willekeurige lijden van burgers moet stoppen, en riep op tot het beëindigen van collectieve bestraffing en het herstel van de rechtsorde.³⁰

Mensenrechtencommissaris Michael O’Flaherty, hoewel formeel niet bevoegd inzake Gaza, benadrukt dat ook Europese staten bij wapenleveranties verplicht zijn hun internationale verplichtingen te respecteren. Hij wijst op het VN-Wapenhandelverdrag, dat export verbiedt wanneer er een reëel risico bestaat op inzet bij mensenrechtenschendingen of schendingen van het internationaal humanitair recht. Sommige landen, waaronder Duitsland, hebben hun wapenexport naar Israël reeds opgeschort of beperkt. O’Flaherty roept de lidstaten op tot een strikte toepassing van bestaande wapenexportregels, intensievere humanitaire inzet en de onmiddellijke en onvoorwaardelijke vrijlating van gijzelaars.³¹ Voor Nederland betekent dit onder meer dat het moet nagaan of lopende en geplande wapenleveranties verenigbaar zijn met het internationaal recht, en dat het actief moet bijdragen aan ongehinderde humanitaire toegang in Gaza.

28 Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa, *Resolution 2582 (2025): Humanitarian situation in Gaza*, aangenomen op 28 januari 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/files/34105>.

29 Parliamentary Assembly, ‘Gaza: acts point in the direction of ethnic cleansing and genocide’, PACE rapporteur says, 23 mei 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/9905>.

30 Parliamentary Assembly, ‘PACE Middle East Rapporteur: Gaza’s pain must end & Gaza situation “has long since surpassed our worst nightmares” says Parliamentary Assembly rapporteur’, 16 mei 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/9890>.

31 Council of Europe, ‘Gaza conflict: Council of Europe member states should refrain from arms transfers that risk human rights violations’, 12 augustus 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/international-youth-day-ukrainian-youth-forum-2025-1?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D5.

Nieuwe aanbevelingen over kinderrechten in scheidings- en zorgprocedures

Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft op aanbeveling van het Steering Committee for the Rights of the Child (CDENF) en het European Committee on Legal Co-operation (CDCJ) twee nieuwe aanbevelingen aangenomen, gericht op de versterking van de rechten en het welzijn van het kind in procedures rond ouderlijke scheiding en jeugdbescherming. De aanbevelingen, die vergezeld gaan van uitgebreide toelichtende nota's, onderstrepen dat het belang van het kind in dergelijke procedures de eerste overweging moet zijn. Nationale autoriteiten krijgen onder meer richtsnoeren aangeboden voor het afwegen van relevante omstandigheden, met bijzondere aandacht voor het recht van het kind op informatie, het recht om gehoord te worden, en de waarborging van rechtsstatelijke beginselen zoals non-discriminatie en een voortvarende procedure. Opvallend is dat kinderen en jongeren actief zijn betrokken bij de totstandkoming van de aanbevelingen; hun inbreng heeft wezenlijke invloed gehad op de inhoud en toon van de documenten. De teksten vormen een nadere uitwerking van de strategie van de Raad van Europa voor de rechten van het kind (2022–2027),³² waarin kindvriendelijke rechtsbescherming centraal staat.³³ De aanbevelingen kunnen van directe betekenis zijn voor de Nederlandse rechtspraktijk, met name voor familierechters, jeugdbeschermers en beleidsmakers die zich bezighouden met kindgerichte besluitvorming.

In het kader van het gezamenlijke *Child-friendly Justice Project* van de Europese Unie en de Raad van Europa is op 24 juni 2025 een nieuw beoordelingsinstrument gepresenteerd: het *Child-Friendly Justice Assessment Tool*. Dit instrument, ontwikkeld door de Afdeling Kinderrechten van de Raad van Europa, biedt de lidstaten concrete handvatten om hun rechtssystemen te toetsen op kindvriendelijkheid. Aan de hand van duidelijke indicatoren kunnen nationale wetgeving, instituties en praktijken worden geëvalueerd.³⁴ De Assessment Tool is bedoeld voor nationale autoriteiten en professionals die werken met kinderen in het rechtssysteem – van rechters en advocaten tot jeugdzorgmedewerkers en beleidsmakers. Het ondersteunt bij het identificeren van sterke en knelpunten, en maakt het mogelijk om systematisch voortgang te monitoren. België, Polen en Slovenië voerden al zelfevaluaties uit met behulp van het instrument; hun ervaringen onderstrepen de praktische waarde van deze aanpak en bieden aanknopingspunten voor andere lidstaten.³⁵ De verwachting is dat het instrument – dat inmiddels ook in het Nederlands is vertaald – bruikbaar zal zijn voor de Nederlandse praktijk, bijvoorbeeld voor de rechterlijke macht, beleidsontwikkeling binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid, en de evaluatie van bestaande wet- en regelgeving rond kinderen in civielrechtelijke, bestuursrechtelijke of

32 Raad van Europa, *Strategie voor de rechten van het kind (2022–2027): Children's Rights in Action – from continuous implementation to joint innovation*, Straatsburg, 2022.

33 Council of Europe, 'New Council of Europe recommendations on protecting rights of children in parental separation and care proceedings', 28 mei 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/new-council-of-europe-recommendations-on-protecting-rights-of-children-in-parental-separation-and-care-proceedings?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D17.

34 Council of Europe Children's Rights, 'New Child-Friendly Justice Assessment Tool and self-assessments presented in Brussels', 24 juni 2025, beschikbaar via: <https://www.coe.int/en/web/children/-/new-child-friendly-justice-assessment-tool-and-self-assessments-presented-in-brussels>.

35 Council of Europe Children's Rights 2025 (*supra* noot 34).

strafrechtelijke procedures. De officiële lancering van het instrument volgt in de tweede helft van 2025.³⁶

CPT-rapport over de Nederlands gesloten jeugdzorg

Het Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke en vernederende behandeling (CPT) van de Raad van Europa publiceerde op 24 september 2025 een kritisch rapport naar aanleiding van een ad-hoc-bezoek aan drie JeugdzorgPlus-instellingen in Harreveld, Leidschendam en Cadier en Keer in oktober 2024.³⁷ Doel van het bezoek was na te gaan welke maatregelen Nederland neemt om geweld tegen in instellingen geplaatste kinderen te voorkomen, in het licht van het EVRM.³⁸ Hoewel veel kinderen aangaven zich veilig te voelen en personeel adequaat optrad bij onderling geweld, ontving het CPT meldingen van buitensporig geweld door medewerkers bij het fysiek fixeren (vastpakken en vasthouden) van kinderen. Zowel kinderen als personeel verklaarden dat nog steeds pijnlijke fixatietechnieken worden toegepast, ondanks het verbod daarop. Dergelijke praktijken kunnen, aldus het CPT, in strijd zijn met het EVRM.³⁹

In januari 2024 is nieuwe Nederlandse wetgeving in werking getreden die fysieke fixatie en andere vrijheidsbeperkende maatregelen reguleert.⁴⁰ Toch constateerde het CPT dat deze wet niet volledig werd nageleefd. Veiligheidszorgen, onduidelijkheid over toegestane technieken en onvoldoende training van personeel werden als oorzaken genoemd.⁴² Het CPT roept Nederland op tot heldere en kindvriendelijke standaarden, het versterken van de inspectiecapaciteit waarbij het wijst op de beperkte middelen voor de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, en een beter functionerend klachtenmechanisme. Tevens benadrukt het CPT dat Nederland ook verantwoordelijk is voor de naleving van mensenrechten in private instellingen waarin kinderen door de staat zijn geplaatst.⁴³ Deze bevindingen zijn van direct belang voor de Nederlandse rechtspraktijk, in het bijzonder voor de wetgever, toezichthouders, jeugdrechtsadvocaten en professionals binnen de gesloten jeugdzorg. Zij raken aan fundamentele verplichtingen onder het EVRM,

36 Raad van Europa, *Strategie voor de rechten van het kind (2022–2027): Children's Rights in Action – from continuous implementation to joint innovation*, Straatsburg, 2022.

37 European Committee for the Preventing of Torture and Inhumand or Degrading Treatment or Punishment (CPT), 'Report: to the government of the Netherlands on the CPT visit to the Netherlands carried out from 7 to 12 October 2024', 2025, beschikbaar via: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z12196&did=2025D27876.

38 Council of Europe, 'Anti-torture committee: The Netherlands must avoid violence against children in private detention centres', 20 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/anti-torture-committee-the-netherlands-must-avoid-violence-against-children-in-private-detention-centres?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D12.

39 Council of Europe 2025 (*supra* noot 38).

40 Artikel 6.1.3 en artikel 6.1.4 van de Jeugdwet.

41 Zie ook: 'Aanbiedingsbrief rapport over gesloten jeugdhulp en kabinetsreactie', 10 juli 2024, beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/06/13/kamerbrief-over-kabinetsreactie-cpt-bezoek-gesloten-jeugdhulp-nederland>.

42 Raad van Europa, *Strategie voor de rechten van het kind (2022–2027): Children's Rights in Action – from continuous implementation to joint innovation*, Straatsburg, 2022.

43 Raad van Europa, *Strategie voor de rechten van het kind (2022–2027): Children's Rights in Action – from continuous implementation to joint innovation*, Straatsburg, 2022.

waaronder het verbod op onmenselijke of vernederende behandeling (artikel 3 EVRM), en vragen om zorgvuldige implementatie én toezicht op de naleving van bestaande regelgeving.

Vijftien jaar Lanzarote-verdrag: oproep tot versterking van bescherming tegen seksueel geweld

Tijdens een informele ministerconferentie over kinderrechten, georganiseerd onder Maltees voorzitterschap van het Comité van Ministers, is stilgestaan bij het vijftien-jarig bestaan van het Lanzarote-verdrag.⁴⁴ De conferentie bracht ministers, beleidsmakers en experts uit verschillende lidstaten van de Raad van Europa bijeen om stil te staan bij de geboekte vooruitgang, maar vooral ook bij de blijvende uitdagingen.

Alain Berset, Secretaris Generaal van de Raad van Europa, riep op tot sluiting van de kloof tussen wet en praktijk. Ondanks diverse positieve ontwikkelingen – waaronder de brede implementatie van het *Barnahus-model*⁴⁵ en het verlengen of afschaffen van verjaringstermijnen voor seksuele delicten tegen kinderen – zijn er volgens het comité nog altijd urgente lacunes in bescherming, bewustwording, preventie en handhaving.⁴⁶

Een belangrijk aandachtspunt dat ook voor Nederland relevant is, is het belang van een preventieve aanpak vanuit een volksgezondheidsperspectief. Dat vraagt om effectieve screening en opleiding van professionals die met kinderen werken, het versterken van meldmechanismen voor kinderen, en het adequaat adresseren van online risico's. Daarbij spelen nieuwe technologieën, waaronder AI, een steeds grotere rol, zowel als bedreiging en als mogelijk hulpmiddel.⁴⁷

In de slotverklaring spraken de deelnemende ministers af zich gezamenlijk in te zetten voor het bestrijden van straffeloosheid, het doorbreken van taboes rond seksueel geweld tegen kinderen en het versterken van (digitale) bescherming. De oproep tot meer effectiviteit en integrale bescherming in de praktijk is ook voor de Nederlandse rechtspraak van belang: onder meer voor wetgevers, het OM, jeugdzorginstellingen, het onderwijs, en instanties die toezicht houden of normeren. De bijeenkomst onderstreept het blijvende belang van het Lanzarote-verdrag als normatief kader en gemeenschappelijke Europese basis, en als referentiepunt bij de verdere ontwikkeling van nationale kaders ter bescherming van kinderen tegen seksueel geweld in de fysieke én digitale leefwereld.

44 Lanzaroteverdrag, Trb. 2008, 133.

45 Europese Commissie, 'The Barnahus Model Across the Broader European Context: position paper', 2019, beschikbaar via: <https://www.iprs.it/wp-content/uploads/2021/09/The-Barnahus-Model-COMLETE.pdf>.

46 Council of Europe, "'We must close the gap between law and practice in countering sexual violence against children,'" says Secretary General at Lanzarote Convention event in Malta', 1 juli 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/-we-must-close-the-gap-between-law-and-practice-in-countering-sexual-violence-against-children-says-secretary-general-at-lanzarote-convention-event-in-malta?p1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D8.

47 Raad van Europa, *Strategie voor de rechten van het kind (2022–2027): Children's Rights in Action – from continuous implementation to joint innovation*, Straatsburg, 2022.

Hate Speech en democratische weerbaarheid binnen de Raad van Europa

Op 18 juni 2025 gaf Alain Berset de openingsspeech van de jaarlijkse *No Hate Speech Week* in Straatsburg. Deze week viel samen met de Internationale Dag voor de Bestrijding van *Hate Speech* en bracht ruim honderd vertegenwoordigers samen uit overheden, maatschappelijke organisaties, internationale instellingen en de mediasector. De week staat in het teken van het versterken van juridische en niet-juridische maatregelen tegen haatspraak, met een nadruk op samenwerking tussen meerdere partijen.⁴⁸ In zijn toespraak stelde Berset dat haatspraak geen op zichzelf staand fenomeen is, maar een symptoom van een bredere aantasting van vertrouwen en de fundamenteën van de democratische rechtsorde. Hij wees op de urgente uitdaging van geautomatiseerde en grootschalige verspreiding van haat in het digitale domein. Berset pleitte daarom voor meer platformverantwoordelijkheid, waaronder transparantie over het labelen van AI-gegenereerde uitingen, en effectieve sancties bij het verspreiden van schadelijke inhoud. Cruciaal daarbij is dat regelgeving duidelijk, proportioneel en in lijn met het EVRM moet zijn.⁴⁹ Deze oproep van de Raad van Europa onderstreept voor Nederland het belang van een breder juridisch instrumentarium tegen haatspraak, naast het bestaande strafrecht. Daarnaast vraagt de toename van digitale haat en desinformatie om versterkte transparantie en regulering van online platforms. De Nederlandse implementatie van de Digital Services Act en de bescherming van kwetsbare groepen staan hierbij centraal.

Verder vond op 19 en 20 juni 2025 in Straatsburg de conferentie 'Preventing and Combating Hate Crime' plaats, georganiseerd door het Stuurcomité voor Antidiscriminatie, Diversiteit en Inclusie (CDADI) van de Raad van Europa. De bijeenkomst bracht beleidsmakers, juristen, politie, ngo's en andere professionals samen, en vond plaats in het kader van de *No Hate Speech Week*.⁵⁰ Centrale thema's waren de strafbaarstelling van ernstige vormen van haatspraak, de samenwerking tussen politie en openbaar ministerie, ondersteuning van slachtoffers, en de versterking van het strafrechtstelsel. Daarnaast stond de implementatie centraal van de nieuwe Aanbeveling van het Comité van Ministers CM/Rec(2024), waarin de lidstaten concrete richtsnoeren krijgen voor de aanpak van haatmisdrijven, waaronder ook strafbare haatspraak.⁵¹ De Raad van Europa benadrukte dat haatmisdrijven vaak voortkomen uit een escalierend klimaat van haatspraak. De verspreiding en normalisering van haatdragende taal draagt bij aan een maatschappelijk klimaat waarin discriminatie, intimidatie en geweld worden gelegitimeerd. Een doeltreffende aanpak vereist dan ook meer dan strafrechtelijk handhaven en omvat ook preventie, monitoring, educatie en maatschappelijke weerbaarheid.⁵² Voor Nederland onderstrepen deze ontwikkelingen het belang van een integrale benadering van haatmisdrijven. De aanbeveling en conferentie wijzen

48 Council of Europe, "Hate speech is a challenge to democracy itself" – Council of Europe Secretary General opens No Hate Speech Week in Strasbourg, 18 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/hate-speech-is-a-challenge-to-democracy-itself-council-of-europe-secretary-general-opens-no-hate-speech-week-in-strasbourg?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D13.

49 Lanzaoteverdrag, Trb. 2008, 133.

50 Council of Europe, 'Preventing and combatting hate crime, including criminalised hate speech, in focus of a conference in Strasbourg', 19 juni 2025, beschikbaar via: https://www.coe.int/en/web/portal/-/preventing-and-combatting-hate-crime-including-criminalised-hate-speech-in-focus-of-a-conference-in-strasbourg?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnewsroom%3Fdelta%3D20%26start%3D12.

51 Council of Europe 2025 (*supra* noot 50).

52 Council of Europe 2025 (*supra* noot 46).

op de noodzaak van versterkte samenwerking binnen de strafrechtketen, betere slachtofferbescherming en aandacht voor online haat en desinformatie. In het licht van toenemende polarisatie en spanningen binnen de Nederlandse samenleving, sluit deze Europese inzet aan bij bredere verplichtingen rond mensenrechten, gelijkheid en democratische rechtsstatelijkheid.

De PACE benadrukte op de Internationale Dag voor de Bestrijding van Haatspraak het belang van investeringen in mensenrechteneducatie, bewustwording en inclusieve participatie, met specifieke aandacht voor jongeren en gemarginaliseerde groepen. Volgens de algemene rapporteur Francesco Verducci is het maatschappelijk middenveld hierbij een essentiële partner. Hij riep parlementariërs en beleidsmakers op om structureel samen te werken met gemeenschappen die onevenredig vaak doelwit zijn van haatspraak, zodat hun ervaringen en perspectieven daadwerkelijk invloed hebben op beleid en instituties.⁵³ Verducci's oproep onderstreept dat effectieve bestrijding van haatspraak niet uitsluitend juridisch of repressief van aard kan zijn, maar ook vraagt om democratische participatie, maatschappelijke weerbaarheid en een inclusieve beleidspraktijk. Met het oog op recente polarisatie en de toename van online haat, ligt hier voor Nederland een verantwoordelijkheid om de stemmen van gemarginaliseerde groepen niet slechts te beschermen, maar actief te integreren in het publieke en politieke debat.

53 Parliamentary Assembly, 'Combating hate speech to safeguard democratic principles', 17 juni 2025, beschikbaar via: <https://pace.coe.int/en/news/9928/combating-hate-speech-to-safeguard-democratic-principles>.